כד הקמח — וידוי

לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען וגו' (תהילים נ"א:ו'). ידוע כי הוידוי מצות עשה שבתורה שנאמר (במדבר ה':ו') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' והתודו את חטאתם אשר עשו. וענין הוידוי הוא שיתודה ויאמר להקב"ה חטאתי לפניך. ודרז"ל כיון שחטא אדם והתוודה ואמר חטאתי שוב אין מלאך רשאי ליגע בו שנאמר (שם כב) ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך. וכן מצינו בישראל כשחטאו בהוצאת דבה על המן התודו ואמרו (דברים כא) חטאנו כי דברנו בה' ובך ומיד מחל להם הקב"ה ומשה התפלל עליהם שנאמר (שם) ויתפלל משה בעד העם. ואפילו ברשעים הוידוי מכפר וכיון שקבלו דינם והתודו זוכין לחיי העוה"ב שכן מצינו בעכן שהתודה ואמר (יהושע ז':כ') אמנם אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי. ותכף שהתודה אמר לו יהושע (שם) מה עכרתנו יערכך ה' היום הזה ודרשו ז"ל היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב. ואין צריך לומר בישראל שאפי' באומות העולם הוידוי מכפר. והוא שמצינו אדני בזק מלך גדול ממלכי כנען והיו שבעים מלכים מקוצצים בהונות ידיהם ורגליהם מלקטים תחת שולחנו. כיון שהתודה והזכיר את השם נתכפר לו והוא שכתוב בתחלת שופטים (שופטים א':ה') וימצאו את אדני בזק בבזק וילחמו בו ויכו את הכנעני והפריזי ויכו את אדני בזק וירדפו אחריו ויאחזו אותו ויקצצו את בהונות ידיו ורגליו. ויאמר אדני בזק שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים היו מלקטים תחת שולחני כאשר עשיתי כן שלם לי אלהים ויביאוהו ירושלים וימת שם, מה ענין שהזכיר הכתוב מיתתו בירושלים אלא ללמדך שכיון שהתודה והזכיר את השי"ת בוידויו היתה מיתתו כפרה אחר שקבל דינו במדה כנגד מדה:

ומעיקרי התשובה הוא וידוי דברים, זה שיתחרט אדם בלבו ויתודה בפיו ולכך תמצא בפר' הקרבנות שאמר הכתוב (שמות כ"ט:א') וזה הדבר אשר תעשה להם לקח פר אחד, היה לו לומר וזה אשר תעשה להם כשם שאמר בסמוך (שם) וזה אשר תעשה על המזבח אבל הוסיף מלת הדבר לפי שהיא פרשת הקרבנות ורמז לעתיד כי מי שאין לו קרבן יביא דברים ויתכפר לו. וכן אמר הנביא (הושע י"ד:ג') קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו', ביאר כי עיקר התשובה הוא וידוי דברים לא יצטרך לטרוח אחר קרבן אלא דברים בלבד יהיה במקום קרבן, זהו (שם) ונשלמה פרים שפתינו. יתחייב אדם שיתודה על כל עון ועון שהוא עושה שכך אמרה תורה בפרשת הקרבנות והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא עליה, מכאן דרז"ל ואמרו כל חטאת טעונה וידוי וזה לשון לאחת מאלה. קשה ענשו של אדם כשאינו מתודה על עונותיו שיש לו ידיעה בהם שעשאן בין בשוגג בין במזיד. ואין צריוי לומר אותן שיודע בהן אלא אפילו שלא ידע בו כלל קשה עונשו מפני שלא התודה בהם וזהו שאמרה תורה בפרשת קרבנות (שם ד) או הודע עליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא. והזכיר אחריו וסמך את ידו על ראש השעיר הרי שחייבו הכתוב קרבן על אותו חטא שידע בו וקרא שם הקרבן חטאת וכאשר חטא ולא ידע בו כלל חייבו הכתוב קרבן וקראו אשם. ויש לתמוה ע"ז כי לשון חטאת מלשון שגגה ולשון אשם מלשון שממה להורות שחוטא חטא בדבר שראוי להיות שמם בו. וא"כ איך יאמר הכתוב בלא הודע יותר מהודע שיקרא קרבן של הודע חטאת וקרבן של לא הודע אשם ועוד שקרבן הודע שעירת עזים וקרבן של לא הודע הוא איל שדמיו מרובין יותר. אבל הטעם בזה מפני שהחוטא הנודע לו הוא דואג ומצטער עליו והדאגה על החטא הוא מזבח כפרה ומין אחד ממיני התשובה כענין שאמר דוד ע"ה (תהלים לו) כי עוני אגיד אדאג מחטאתי. אבל זה שחטא ולא נודע לו לא דאג ולא נצטער ולא התודה בו ולפיכך ראוי שתחמיר בו התורה יותר. ולכך נקרא החוטא אשם והוא שאמר והוא לא ידע ואשם ונקרא קרבנו אשם הוא שאמר (ויקרא ח) אשם הוא אשם אשם לה'. יאמר אשם הוא קרבנו של זה אשם אשם כשלא נודע לו שחטא שלא דאג ולא נצטער עליו לה' היודע הנסתרות ולפי שאין ידיעה בחטא זה כי אם לה' לכך הזכיר בו אשם אשם לה'. וכענין שדרשו ז"ל בשעיר של ראש חדש שנאמר בו (במדבר כ"ח:ט"ו) חטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' והא למדת כמה קשה עונש החוטא כשאינו מתודה על חטאו הנודע לו כי אף בחטא שלא נודע לו כלל מעולם החמירה תורה לפי שלא התודה בו. וע"כ היה דוד המלך ע"ם מתודה להקב"ה ואמר לו (תהילים נ"א:ו') לך לבדך חטאתי וגו' היה מתודה על חטאו הנודע לו, ואע"פ שנמחל לו מצינו שנענש עליו בג' פורעניות והוא שדרשו בפרק חלק (סנהדרין דף קז) ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה שכינה ממנו ופירשו ממנו סנהדרין. נצטרע דכתיב (תהילים נ"א:ט') תחטאני באזוב ואטהר וגו'. נסתלקה ממנו שכינה דכתיב (שם) השיבה לי ששון ישעך, פירשו ממנו סנהדרין דכתיב (שם קיט) ישובו לי יראיך. ושם שואל בגמ'

הני ו' חדשים מנא לן דכתיב (ד"ה כט) והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים וכתיב (שמואל ב ה':ה') בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון אמר לו מחול לך אמר לו עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו אמר לו בחייך איני מודיע אבל בחיי שלמה בנך אני מודיע בשעה שבנה שלמה ביהמ"ק בקש להכניס ארון בבית קדשי הקדשים דבקו השערים זה בזה אמר כ"ד רננות ולא נענה אמר (תהילים כ"ד:ט') שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם רהוט בתריה למבלעיה כיון שאמר (דברי הימים ב ז) ה' אלהים זכרה לחסדי דוד עבדך אל תשב פני משיחך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון:

ודרשו רז"ל (שבת פ"ב דף ל"ב) חלה אדם ונטה למות אומרין לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שהרבה התודו ולא מתו והרבה לא התודו ומתו והרבה מהלכים בשוק ומתודין ושמא בזכות שתתודה תחיה. וכן דרשו בסיפרא ואשמה הנפש ההיא זה בנין אב לכל המתים שטעונים וידוי. אם היה יכול להתודות בפיו יתודה ואם אינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו ובלבד שתהא דעתו מיושבת עליו. ועוד דרשו ז"ל שאומרים לו אם הוא נושה באחרים או אחרים נושין בו או הפקיד אצל אחרים או אחרים הפקידו אצלו. וכן מצינו בבני קרח שלא היו יכולין להתודות בפיהם והתודו בלבם ונתקבלו ויצא מהן שלשלת גדולה שהיו משוררים במקדש ומהן היה שמואל הנביא ששקלו הכתוב כמשה ואהרן שנאמר (תהילים צ"ט:ו') משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו, וכן אמרו במדרש תהלים (שם מה) למנצח על ששנים לבני קרח רחש לבי דבר טוב מי שאינו יכול להתודות בפיו יתודה בלבו שכן בני קרח לא היו יכולין להתודות בפיהם לפי שהיו רואים שאול פתוח תחתיהם ואש מלהטת עליהם ולא היו יכולין להתודות בפיהם והתודו בלבם שנא' רחש לבי דבר טוב וקבלם הקב"ה. ולמה רחש לשון יחיד והלא שלשה היו ללמדך ששלשתם שוים בלב א' ומה שכיון זה כיון זה. אומר אני מעשי למלך אם רחישה למה אמירה ואם אמירה למה רחישה אלא כך אמרו אם בלבבנו רחשנו כבר אמרנו מעשינו להקב"ה ולא היה להם פנאי לומר בשפתותיהם ואמרו בלבם:

דרשו ז"ל במס' יומא (פ"ח דף פו ב) עבירות שהתודה עליהם יום הכפורים זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר, ואם שנה בהן צריך שיתודה עליהן ואם לא שנה בהן והתודה עליהן עליו הכתוב אומר (משלי כ) ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו ר' אליעזר בן יעקב אומר כל שכן הרי זה משובח דכתיב (תהילים נ"א:ה') כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד. אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו. הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר. וצריך שיפרוט את החטא שנאמר (שמות ל"ב:ל"א) ויעש להם אלהי זהב דברי רבי יהודה בן בבא. רבי עקיבא אומר אינו צריך. אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כדרבי ינאי דא"ר ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די גרמת להם לעשות אלהי זהב. ובפרק סדר תעניות (תענית דף יו) תנו רבנן אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופש שרץ בידו שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו עלתה לו טבילה שנא' (משלי כא) ומודה ועוזב ירוחם. ואומר (איכה ג':מ"א) נשא לבבנו אל כפים וגו': צריך אדם שיבכה כשהוא מתודה לפי שהדמעה מעיקרי התשובה, ואמרו רז"ל (ב"מ פ"ד דף נט) כל השערים ננעלו ושערי דמעה לא ננעלו שכן אמר דוד (תהילים ל"ט:י"ג) שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש, ואמר עוד (שם קיט) פלגי מים ירדו עיני, ומצינו בתפלתו של חזקיה (ישעיהו ל"ח:ג') ויבך חזקיהו בכי גדול, ומתוך שהוא בוכה הוא נכנע ולבו מסכים אל החרטה שמתחרט על כל חטא ועון שעשה והוא מואס חיי העוה"ז ומתנחם על עפר ואפר. ומתוך כך וידויו מקובל והקב"ה נוטל אותן דמעות ומניחן בבית גנזיו שנאמר (תהילים נ"ו:ט') שימה דמעתי בנאדך וגו', כיון שהשתדל אדם במדת התשובה והחזיק בה לעשות אותה בכל משפטיה ובכל חקותיה ואחרי כן התודה הנה הוא בטוח שכל עונותיו נמחלין. אמנם צריך עוד לבקש רחמים מאת הש"י שיהיה רצונו דבק בו כמו שהיה עד שלא חטא, כי העבד החוטא פני מלך בשר ודם פעמים רבות ומחל לו הנה הוא בטוח במחילה זו שלא יענישנו אבל עדיין הוא צריך שימשיך המלך חנו אליו שיהיה רצונו דבק בו ושיעשה עמו טובה, אף כי המלך ה' אשר בידו נפש כל חי שהאדם צריך שיבקש אחר התשובה והוידוי רצונו וחנו ית' כי בזה תושע נפשו תשועת עולמים. וכן מצינו בדוד שהיה מבקש לפני הקב"ה הארת פנים אחר גמר התשובה והוא אמרו (תהילים פ':כ') ה' אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה: